

De kosten van het betalingsverkeer

J.S. Cramer

Een loonzakje is een kleine enveloppe van sterk papier, bestand tegen pasmunt, met op de buitenkant een voorgedrukte specificatie van het maandloon van bij voorbeeld f 121,46 dat bij de uitreiking in het zakje zit. Dat was mijn eerste geld. Later werd je salaris door de comptabele van de dienst uitgeteld op een grote tafel, achter een kamerscherm, zodat de collega's niet konden zien wat je verdiende. Alleen erg rijke mensen hadden een chequeboek, de bourgeoisie en intelligentsia waren bij de Post Cheque en Girodienst, en voor de rest gebruikte men contanten; huur, abonnementsgelden en zo werden in die kringen opgehaald door een kwitantieloper.

Deze omslachtige en bewerkelijke manieren van betaling zijn al lang verleden tijd. Andere gewoonten en nieuwe technieken hebben het betalingsverkeer veel efficiënter gemaakt en de totale kosten sterk verminderd. Soms leidde dat ook tot een andere verdeling van die kosten over de verschillende partijen die bij het betalingsverkeer betrokken zijn: particulieren, drie of vier groepen bedrijven en instellingen met uiteenlopende betalingspatronen, de overheid, de banken. De betaalcheque heeft bij voorbeeld het leven van de consument gemakkelijker gemaakt maar de banken veel werk en zorgen bezorgd, met als schrale troost een kleine verschuiving van opgenomen contanten naar toevertrouwde gelden op rekening. De aanlevering op magneetband van betalingsopdrachten door pensioenfondsen betekent daarentegen op zichzelf een verschuiving van werk van de bank naar de opdrachtgever. In de geschiedenis van de giralisering zijn nog wel meer voorbeelden te vinden.

Door de geldautomaat en verdergaande elektronische betaling zullen de totale kosten binnenkort drastisch verder dalen, ook al moet er nu flink voor worden geïnvesteerd. De aangekondigde sluiting van postkantoren en het verlies van 2100 arbeidsplaatsen bij de Postbank geven aan wat wij mogen verwachten. Juist aan de vooravond van deze grote en onoverzienbare veranderingen hebben sommige partijen hun huidige kosten berekend, alsof zij hun positie voor de historie willen markeren. De banken hebben hun kosten vorig jaar laten uitrekenen door KPMG Klynveld Bosboom Hegener¹, de Nutsspaarbank heeft McKinsey aan het werk gezet, en voor de detailhandel werd een raming gemaakt door het EIM². Toch zijn wij nog ver af van een volledige inventarisatie van de kosten voor alle partijen, die een uitgangs-

punt zou bieden voor een analyse van de te verwachten veranderingen. Daarvoor zouden wij ook rekening moeten houden met de kosten van bedrijven en uitkeringsinstanties met verschillende betalingspatronen, met de kosten van de consument, met de kosten van muntslag en bankbiljettencirculatie. Ga je als een goede boekhouder te werk, dan kom je vermoedelijk thans voor de gezinnen op het grootste bedrag uit. In ieder gezin moet wel iemand een uur per maand rekeningen betalen, te waarderen tegen het minimumloon; dan moet er geld worden gehaald bij de bank, vaak met de auto (en iedereen weet wat dat vandaag de dag kost!), of, indien te voet, met gevaar van verlies en beroving. Dan moet je nog een beurs hebben, en een kastje voor de afschriften van de bank. Alles te zamen leidt dat voor alle huishoudens tot een forse post.

De banken verrichten het betalingsverkeer niet voor zichzelf maar voor anderen, en dragen hun deel van de kosten alleen maar omdat onderlinge concurrentie ze daartoe dwingt. Volgens Klynveld Bosboom Hegener bedroegen die kosten in 1987 in totaal f 4,6 miljard, de opbrengst aan provisie en rentemarge f 3,4 miljard, en de netto kosten of het verlies van de banken op het binnenlandse betalingsverkeer derhalve f 1,2 miljard. Een nadere uitsplitsing van de bruto kosten geeft, na enige hergroepering, het volgende beeld:

Balietransacties	f 1,7 mrd.
Rekeningbeheer en afschriften	f 1,1 mrd.
Betalingsopdrachten	f 0,7 mrd.
Betaalcheques	f 0,6 mrd.
Incassoformulieren	f 0,5 mrd.

De arbeidsintensieve balietransacties (stortingen en opnamen) veroorzaakten in 1987 de meeste kosten, maar de betaalautomaat zal hierin wel spoedig verandering brengen. Halvering van deze post zou het grootste deel van het netto verlies wegnemen.

Over details van deze ramingen, in het beschikbare uittreksel slechts schaars vermeld, valt natuurlijk te twisten: de afzondering van baten en lasten van één onderdeel van een bedrijf roept altijd lastige vragen van toerekening op. Naast het binnenlandse betalingsverkeer staan buitenlands betalingsverkeer, kredietbedrijf, effectentransacties, de geldmarkt en de verkoop van reizen, verzekeringen en hypotheek. De exploitatie van de banken wordt pas werkelijk doorzichtig als men het gehele bedrijf zo (of anders) in onderdelen opsplitst, en voor iedere component de kosten en opbrengsten bepaalt. Tegenover het verlies op het binnenlandse betalingsverkeer moet winst op iets anders staan, want over het geheel genomen is het resultaat van het bankwezen positief. Wel is de winstmarge dalende, en volgens deskundigen te gering.

Behalve de betalingstechniek zijn de marktverhoudingen van belang, en ook daar doen zich opvallende veranderingen voor. Sinds kort is de Postgiro geen gevaarlijke outsider op de markt voor particulieren meer, met kosteloze betaling hoog in het vaandel, maar een keurige bank naast de andere. Daarmee vervalt een belangrijk beletsel om de consument voor zijn betalingen te laten betalen. Voorts hebben de banken voor de elektronische communicatie met betaalgleuven Beanet opgericht, die feitelijk alleenheerser is op de markt voor elektronische betaling ter plaatse, zoals bij benzinestations of supermarkten. Bij de onderhandelingen van Beanet met de oliemaatschappijen bleek dat zo'n positie macht verleent.

Het ziet er aldus naar uit dat de totale kosten van het binnenlandse betalingsverkeer de komende jaren zullen dalen, en dat de banken zowel de consument als de detaillist meer voor hun diensten zullen laten betalen. Marktverhoudingen spreken bij die ontwikkeling luider dan accountantsrapporten.

J.S. Cramer

1. Van dit rapport verkreeg ik op mijn verzoek een beknopte weergave van de Nederlandse Vereniging van Banken.

2. K.A. Ravesloot, *Afrekenen kost ook geld!*, EIM, Zoetermeer, 1990.